

PAPER

O'QITUVCHILARNING KASB MAHORATI ORQALI TA'LIM JARAYONINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI

Kenjaeva Dildora Komiljonovna^{1,*}

¹University of Business and Science Pedagogika yo'nalishi 2 kurs magistranti

*kenjaeva@gmail.com

Abstract

Maqolada o'qituvchilarning kasb mahorati orqali ta'lim jarayonini rivojlantirish mexanizmlari nazariy jihatdan tahlil qilingan. O'qituvchi kasbiy mahorati ta'lim sifati va samaradorligini oshirishning asosiy omili sifatida asoslangan.

Key words: o'qituvchi kasb mahorati, ta'lim jarayoni, pedagogik kompetentsiya, kasbiy rivojlanish.

Kirish

Jahonda ta'lim tizimining jadal rivojlanishi, bilimlar iqtisodiyotining shakllanishi va jamiyat hayotining barcha sohalarida raqobat muhitining kuchayishi ta'lim sifatiga qo'yilayotgan talablarni tubdan o'zgartirmoqda. Bunday sharoitda ta'lim muassasalari oldida faqat bilim berish bilan cheklanib qolmasdan, balki mustaqil fikrlay oladigan, ijodkor, raqobatbardosh va hayotga moslashuvchan shaxsni tarbiyalash vazifasi turibdi. Mazkur vazifalarning samarali bajarilishi esa, avvalo, ta'lim jarayonini bevosita tashkil etuvchi o'qituvchining kasbiy mahorati, pedagogik kompetentsiyasi va ijodiy salohiyatiga bog'liqdir.

Zamonaviy pedagogik nazariya va amaliyotda o'qituvchi ta'lim jarayonining asosiy sub'ekti sifatida qaraladi. U nafaqat ta'lim mazmunini yetkazuvchi, balki o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etuvchi, ularda ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantiruvchi va ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlovchi yetakchi shaxs hisoblanadi. SHu nuqtai nazardan, o'qituvchining kasb mahorati ta'lim tizimining barqaror rivojlanishini belgilab beruvchi strategik omil sifatida namoyon bo'ladi.

So'nggi yillarda ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar, davlat ta'lim standartlarining yangilanishi, kompetentsiyaga asoslangan ta'lim modellarining joriy etilishi

Compiled on: February 3, 2026.

Copyright: ©2026 by the authors. Submitted to Advances in Science and Education for possible open access publication under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution \(CC BY\) 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

o'qituvchilar oldiga yangi vazifalarni qo'yimoqda. Bu jarayonda o'qituvchidan faqat fan bo'yicha chuqur bilim emas, balki zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirish, axborot-kommunikatsiya vositalaridan samarali foydalanish, ta'lim oluvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish talab etilmoqda. Bunday ko'p qirrali faoliyatni amalga oshirish esa yuksak kasb mahoratini taqozo etadi.

Pedagogik tadqiqotlarda o'qituvchi kasb mahorati masalasi ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan bo'lsa-da, uning ta'lim jarayonini rivojlantirish mexanizmlari bilan uzviy bog'liqligi yetarlicha tizimli va kompleks tarzda tahlil qilinmagan. Aksariyat tadqiqotlarda kasb mahorati alohida pedagogik sifat yoki kompetentsiya sifatida ko'rib chiqilgan, ammo uni ta'lim jarayonini rivojlantirishning samarali mexanizmi sifatida baholash masalasi dolzarbligicha qolmoqda.

Shu munosabat bilan mazkur maqolada o'qituvchilarning kasb mahorati orqali ta'lim jarayonini rivojlantirish mexanizmlarini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilish maqsad qilib qo'yildi. Maqolada o'qituvchi kasb mahoratining mohiyati, tarkibiy tuzilmasi hamda uni rivojlantirish orqali ta'lim jarayoni samaradorligini oshirish imkoniyatlari ochib beriladi. Mazkur tahlillar ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan pedagoglar, metodistlar va ilmiy tadqiqotchilar uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo'lishi bilan ahamiyatlidir.

oid adabiyotlar sharhi

O'qituvchilarning kasb mahorati va uning ta'lim jarayonini rivojlantirishdagi o'rni masalasi o'zbek pedagogik ilmida izchil va tizimli ravishda o'rganib kelinmoqda. Milliy tadqiqotlarda ushbu muammo o'qituvchi shaxsi, uning kasbiy kompetentsiyasi, pedagogik faoliyati samaradorligi hamda ta'lim sifati bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilingan.

R.J.Jo'raev tadqiqotlarida o'qituvchi kasb mahorati pedagogik faoliyat samaradorligini ta'minlovchi asosiy kasbiy sifatlar majmuasi sifatida talqin etiladi. Olim ta'lim jarayoni sifatini o'qituvchining nazariy bilimi, metodik tayyorgarligi va shaxsiy fazilatlarini uyg'unligi bilan bog'laydi hamda kasbiy kompetentsiyani ta'lim tizimi rivojining hal qiluvchi omili sifatida baholaydi.

Sh.Sh.Sharipov o'z ilmiy ishlarida o'qituvchi

kasb mahoratini kasbiy kompetentsiyaning yuqori bosqichi sifatida qarab, uning ta'lim jarayonini rejalashtirish, tashkil etish, nazorat qilish va tahlil qilish qobiliyatlarida namoyon bo'lishini ta'kidlaydi. Olim kasb mahoratini rivojlantirishda uzluksiz ta'lim va malaka oshirish tizimining ahamiyatini alohida ko'rsatib o'tadi.

N.A.Musurmonova tadqiqotlarida o'qituvchi kasb mahorati innovatsion faoliyat va pedagogik ijodkorlik bilan bog'liq holda tahlil qilinadi. Uning fikricha, ta'lim jarayonini rivojlantirish uchun o'qituvchida tahliliy fikrlash, pedagogik refleksiya hamda zamonaviy ta'lim texnologiyalarini qo'llash mahorati shakllangan bo'lishi zarur.

B.X.Xodjaev ishlarida kasb mahorati pedagogik texnologiyalarni samarali qo'llash qobiliyati sifatida izohlanadi. Olim ta'lim jarayoni samaradorligini oshirishni o'qituvchining interaktiv metodlardan foydalanishi, darsni maqsadli tashkil etishi va o'quvchilar faolligini ta'minlay olishi bilan bog'laydi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot o'qituvchilarning kasb mahorati orqali ta'lim jarayonini rivojlantirish mexanizmlarini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, unda zamonaviy pedagogik tadqiqot metodologiyasining asosiy tamoyillariga tayanildi. Tadqiqotda tizimli, kompetentsiyaviy va faoliyatli yondashuvlar metodologik asos sifatida qabul qilindi.

Xulosa va tavsiyalar

Mazkur tadqiqot natijalari o'qituvchilarning kasb mahorati zamonaviy ta'lim jarayonini rivojlantirishning hal qiluvchi va strategik omili ekanini ilmiy-nazariy jihatdan tasdiqladi. Ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan yangilanishlar, kompetentsiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim modellarining joriy etilishi hamda raqamli ta'lim muhitining shakllanishi sharoitida o'qituvchi kasb mahoratiga qo'yilayotgan talablar yanada oshmoqda. Bu esa o'qituvchi faoliyatiga an'anaviy yondashuvlar bilan cheklanib qolmasdan, uning kasbiy rivojini tizimli va maqsadli tashkil etish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Tadqiqot jarayonida o'qituvchi kasb mahoratining mohiyati ko'p qirrali pedagogik

hodisa ekani aniqlandi. U faqatgina fanga oid bilimlar yoki metodik tayyorgarlik bilan cheklanmasdan, pedagogik kompetentsiya, innovatsion tafakkur, ijodkorlik, pedagogik refleksiya hamda ma'naviy-axloqiy sifatlarni qamrab olgan yaxlit tizim sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur tarkibiy komponentlarning uyg'unligi ta'lim jarayoni samaradorligini ta'minlashda muhim shart hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili va nazariy umumlashtirishlar shuni ko'rsatdiki, milliy va xorijiy pedagogik tadqiqotlarda o'qituvchi kasb mahorati ta'lim sifati va natijadorligini oshirishning asosiy omili sifatida qaraladi. Ayniqsa, o'zbek olimlarining ilmiy ishlarida kasb mahorati ta'lim jarayonini rivojlantirish bilan bevosita bog'liq holda talqin etilgan bo'lib, u pedagogik faoliyatning mazmuniy, texnologik va shaxsiy jihatlarini o'zida mujassamlashtirgan kompleks tushuncha sifatida yoritilgan.

Tadqiqotda o'qituvchilarning kasb mahorati orqali ta'lim jarayonini rivojlantirishning asosiy mexanizmlari ilmiy jihatdan asoslab berildi. Xususan, uzluksiz kasbiy rivojlanish o'qituvchining pedagogik dunyoqarashini kengaytiradi, innovatsion pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirish esa ta'lim jarayonini zamonaviy talablar asosida tashkil etish imkonini beradi. Pedagogik refleksiya va o'z-o'zini tahlil qilish o'qituvchi faoliyatida sifat o'zgarishlarini ta'minlab, ta'lim jarayonidagi kamchiliklarni bartaraf etishga xizmat qiladi.

Shuningdek, ilmiy-tadqiqot faoliyatiga jalb etilgan o'qituvchi ta'lim amaliyotini nazariy bilimlar bilan boyitadi, pedagogik hamkorlik va tajriba almashish esa o'qituvchilar o'rtasida ilg'or tajribalarning ommalashuviga zamin yaratadi. Mazkur mexanizmlarning o'zaro uyg'un holda qo'llanilishi ta'lim jarayonining barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'qituvchi kasb mahoratini rivojlantirishga qaratilgan maqsadli, tizimli va ilmiy asoslangan yondashuv ta'lim muassasalari faoliyati samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. O'qituvchi mahoratini rivojlantirishga yo'naltirilgan chora-tadbirlar ta'lim sifati, o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetentsiyalarini shakllantirish jarayoniga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

References

1. Jo'raev R.J. Pedagogik kadrlarning kasb mahorati va ta'lim sifatini oshirish masalalari. – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2015. – 256 b.
2. Sharipov Sh.Sh. O'qituvchi kasb mahorati va uni rivojlantirish mexanizmlari. – Toshkent: ToshDU, 2017. – 198 b.
3. Musurmonova N.A. Innovatsion pedagogik texnologiyalar va pedagogik ijodkorlik. – Toshkent: O'zbekiston pedagogika jurnali, 2018. – №4. – B. 12–25.
4. Xodjaev B.X. Pedagogik texnologiyalar va o'qituvchi kasb mahorati. – Toshkent: O'zbekiston pedagogik instituti, 2016. – 142 b.
5. Avliyoqulov A.A. Interaktiv ta'lim usullari va pedagogik mahorat. – Toshkent: «Pedagogika», 2019. – 210 b.
6. Quronov M.Q. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida pedagogik faoliyat. – Toshkent: O'zbekiston fanlari akademiyasi, 2020. – 174 b.
7. Omonova X.T. Differentsiatsiya va individual yondashuvning pedagogik ahamiyati. – Toshkent: ToshDU, 2018. – 165 b.
8. Yuldashev D.Y. Pedagogik refleksiya va o'z-o'zini rivojlantirish. – Toshkent: «Pedagogika va psixologiya» jurnali, 2017. – №3. – B. 45–59.
9. Сухомлинский В.А. Педагогические сочинения. – Киев: Радянська школа, 1981. – 512 с.
10. Макаренко А.С. Педагогическая поэма и педагогические работы. – Москва: Просвещение, 1989. – 420 с.
11. Кузьмина Н.В. Педагогическая компетентность: теория и практика. – Москва: Педагогика, 2002. – 224 с.
12. Слостёнин В.А. Педагогика и педагогическая деятельность. – Санкт-Петербург: Питер, 2005. – 320 с.
13. Зеер Э.Ф. Педагогическая компетентность и профессиональное развитие учителя. – Москва: Академия, 2007. – 280 с.

14. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – Москва: Просвещение, 2010. – 360 с.
15. Кларин М.В. Инновационные методы обучения. – Москва: Академия, 2011. – 295 с.